

HENRI H. STAHL ȘI MEDIUL LUI

Zoltán ROSTÁS

Universitatea din București, Cooperativa Gusti
University of Bucharest, The Gusti Cooperative
Personal e-mail: zoltan.z.rostas@gmail.com

HENRI H. STAHL AND HIS MILIEU

Abstract: In this introductory article, it is emphasized that Professor Henri H. Stahl's birthday is an opportunity to deepen the knowledge of his work and to identify new ways of researching unclear periods. An innovator in both village research and its social history, Henri H. Stahl became well known in the international scholarly circles too. Research into his work, activity and environment should not only be an act of respect, but a contribution to the modernization of the social sciences.

Keywords: Henri H. Stahl, sociological monographs, Dimitrie Gusti, social intervention, sociology of history, sociology in the communist regime.

Citation suggestion: Rostás, Zoltán. „Henri H. Stahl și mediul lui”. *Transilvania*, no. 1-2 (2022): 1-4.
<https://doi.org/10.51391/trva.2022.01-02.01>.

Acest număr dublu al revistei „Transilvania” este consacrat profesorului Henri H. Stahl. Nu neapărat fiindcă au trecut 120 de ani de la nașterea lui. De altfel, această modalitate de aducere aminte, devenită o cutumă culturală, este din ce în ce mai problematică. Prin „protocolizarea” acestor evenimente, în majoritatea cazurilor, se urmărește nu atât evocarea sărbătoritului, cât, mai de grabă, evidențierea personalității vorbitorilor. În asemenea ocazii este important gestul invitării, nu competența vorbitorului în opera celui aniversat. Majoritatea invitațiilor nu vin pentru că au ceva de spus despre personalitatea aniversată, ci pentru a-și pune în valoare propria personalitate și, eventual, instituția. Mai mult, cuvântările lor dau impresia că personalitatea și opera sărbătoritului sunt arhicunoscute, apreciate și, din acest motiv, este suficientă sublinierea perenității lor. Acest fenomen, în context academic, l-am putut urmări și la aniversarea a 150 de ani de la nașterea profesorului Dimitrie Gusti.

La aniversarea lui Henri H. Stahl ne-am gândit să organizăm nu o sesiune omagială, ci un colocviu* deloc festiv, dimpotrivă, foarte aplicat, în spiritul critic al profesorul. Pentru că acesta a practicat toată viața acest spirit față de documente, față de instituții, față de autori cu producții neștiințifice, ba chiar și față de propria-i operă. Rămâne memorabilă recenziia autocritică despre monografia Nerejului, deși aceasta a fost singura lucrare terminată a școlii gustiene. Iar, când în anii '80 a început un curent mitologizant al culturii populare (asemănător celui din anii '30), a reeditat eseurile critice interbelice, suportând valul de comentarii injuste ale propagandei național-comuniste. Mai mult, a refuzat să ia parte la sărbătorirea lui la 85 ani de către forurile academice, replicând că în loc de sărbătorire,

mai bine i s-ar edita manuscrisele (evident, tot de factură critică) care zăceau la edituri.

O asemenea atitudine ne obligă să avem altă abordare față de el, chiar și la o aniversare. Așadar, nici colocviul organizat de Facultatea de Științe Politice a Universității din București, în 12-13 noiembrie 2021, nici noi, Cooperativa Gusti, care am pregătit acest număr, nu ne-am gândit la o comemorare propriu-zisă. Pentru noi a fost și este un prilej de (re)citire critică a unor pasaje publicate de Stahl în perioada interbelică, o ocazie de clarificare prin noi documente a unor date biografice importante, de regândire a sarcinilor de cercetare a operei și activității postbelice nu mai puțin fructuoase, în ciuda condițiilor mai grele. Bineînțeles, nu mă refer la o recitare rituală, evlavioasă, ci la una analitică, comparatistă cu alte studii din epocă, în context mai larg. Astfel, este deosebit de instructivă lectura analizei unor texte de Stahl, realizată de Ioana Frunteală și Ionuț Butoi, care se completează reciproc în abordarea scrierilor sale despre cultura satelor.

O relectură de asemenea instructivă realizează și Ioana Repciuc, prin analiza primei metodologii de cercetare empirică, aducând sugestii importante și pentru etnologul și sociologul contemporan. Și metodologiile ulterior publicate ar trebui să fie citite și de istorici, pentru o mai bună cunoaștere a naturii surselor de arhivă. Prin urmare, lectura paginilor profesorului nu este importantă doar pentru înțelegerea modului de gândire al unuia intelectual original, ci și pentru sugestiile metodologice pe care le oferă contemporanilor.

Dincolo de opera accesibilă sau mai puțin accesibilă, analizată sau dată uitării a profesorului Stahl, datoria cercetătorilor ar fi cunoașterea exactă a vieții lui, inclusiv

din perspectiva oficialităților de la serviciile de cadre până la Securitate. Din păcate, încă nu a fost întocmită o cronologie a vieții și activității profesorului (ca aceea a lui Dimitrie Gusti și Anton Golopenția, la îndemâna cercetătorilor). Nici măcar golurile mari din viața sa nu au fost abordate serios, cum ar fi tinerețea social-democrată sau perioada marginalizării din anii '50. În această ordine de idei, este salutar studiul istoricului Cristian Vasile, care, pe lângă furnizarea unor date importante, analizează tentativele autorităților universitare de a falsifica documentele personale-identitare ale profesorului.

O imixtiune și mai gravă a fost cea a Securității, care, pentru niște articole de presă despre înființarea de colhozuri în Basarabia și Bucovina după 1940, îl considera pe Stahl dușman al socialismului, ceea ce explică marginalizarea sa timp de peste 15 ani. Acest studiu al Alinei Juravle, pornind de la articolele respective, dezvoltă o latură puțin cunoscută a lui Stahl, care, pe lângă cunoașterea profundă a satului și a gospodăriei țărănești, caută și găsește soluții pentru gestionarea economiei rurale. Desigur, în ciuda volumelor de memorialistică *Amintiri și gânduri* și *Monografia ca utopie*, sunt multe neclarități importante în activitatea lui, determinante pentru înțelegerea operei.

Pentru formarea Școlii sociologice de la București a fost esențială crearea unei noi relații cu studenții. Inovația introdusă de Dimitrie Gusti, cu seminarii ca ateliere de creație și cu campanii monografice la țară, a fost preluată și de principalii săi colaboratori, Anton Golopenția, Traian Herseni, Henri H. Stahl și Mircea Vulcănescu. Sunt puține evaluări în această privință și puține documente adunate și publicate. Din toată școala monografică, Stahl a fost cel care a avut cei mai mulți ani la dispoziție pentru a forma studenți. Din acest punct de vedere, este importată prezentarea realizată de Cristian Preda, prin articolul despre tânărul Mattei Dogan, studentul postbelic al lui Stahl la Universitatea din București. Ajuns la faimă mondială, profesorul de științe politice de la Paris a reluat legătura în anii '60 cu Stahl, profesorul său mult apreciat. Printr-un demers inversat, Dumitru Sandu, unul dintre studenții ultimei perioade de profesorat a lui Stahl, într-o manieră personală, dar oferind și un model, explică de ce și cum a fost acesta un profesor eminent.

Unul dintre cele mai stranie fenomene ale vieții noastre științifice este maniera unilaterală în care este tratat Stahl ca sociolog, deși este în aceeași măsură și istoric. În ciuda acestei situații, de circa 40-50 de ani, în afara țării, din Statele Unite până în Franța, din Italia până în Ungaria, este cunoscut și apreciat în primul rând ca istoric. Este ciudată (pe de altă parte, de înțeles) această percepție, pentru că, după marginalizare, Stahl a început să publice preponderent cărți și studii de istorie. Este adevărat că a participat la revigorarea sociologiei în a doua jumătate a anilor '60, dar a lucrat continuu la studii critice de istorie. Mai ales că, după patru ani de la reabilitarea sociologiei, și-a dat seama că învățământul sociologic merge pe o cale greșită.

Iată de ce consider important faptul că cele mai interesante discuții la colochiul amintit au avut loc pe tema concepției istorice a lui Stahl, iar articolul istoricului Marian Coman

dezbate argumentat motivele nereușitei dialogului dintre Stahl și istorici. Într-un fel, tot relația cu istoricii este analizată și de istoricul budapestan Ambrus Miskolczi, într-un cadru interdisciplinar mai larg, prezentată în recenzia scrisă de subsemnatul despre antologia maghiară a textelor profesorului Stahl. În această serie poate fi plasată și interesanta comparație, realizată de Dana Costin, între două tipuri de ego-istorie, unul realizat de Stahl prin publicarea amintirilor redactate de el și confesiunile sale orale, înregistrate și publicate după 20 de ani. Desigur, datoria istoricilor este de a reconsidera atitudinea lor față de studiile de istorie ale lui Stahl. Această schimbare va avea loc atunci când măcar o parte dintre istorici va dărâma frontierele dintre istoriografie și celelalte științe sociale, la fel cum a făcut-o și Stahl în decursul carierei sale exemplare. Deși a devenit cunoscut în literatura de specialitate printr-o istorie socială (sau o sociologie istorică) originală, numele lui Henri H. Stahl se leagă indestructibil de formarea și consolidarea Școlii sociologice de la București, de a sociologiei românești însăși. Această școală, deschisă la interdisciplinaritate, a dezvoltat instituții, a consacrat spații sociale, comunități exemplar cercetate și o rețea largă de specialiști care au dăinuit mai mult decât existența formală a școlii gustiene. Prin urmare, mediul social-intelectual al profesorului Stahl este „arhipelagustian” – cum a fost definit de Sanda Golopenția. Bineînțeles, cum viața și activitatea lui Stahl sunt departe de a fi cunoscute, și anturajul său se află doar la începutul defrișării. Din acest motiv, studiile incluse în acest număr cel mult semnalează, nicidecum nu acoperă întinderea acestui mediu.

Theodora-Eliza Văcărescu, care a publicat o serie de studii despre implicarea studenților în campaniile monografice, scrie despre Serviciul Social și studenții participante la această instituție în 1938-1939. Această temă se leagă indisolubil de Stahl, care a considerat utilă munca studenților la monografiile și apoi în echipele regale studențești ale Fundației Culturale Regale și care, pe de altă parte, a participat la redactarea Legii Serviciului Social în 1938, și ulterior a scris în publicația periodică *Curierul Serviciului Social*.

Următorul articol exemplifică o temă puțin cercetată: ce s-a întâmplat cu monografiștii gustieni după 1948. Rucsandra Pop abordează tema legată de activitatea unui participant la campaniile sociologice de la țară, aceea a lui Mihai Pop la Institutul de Folclor în anii '50-'60. Articolul ilustrează o modalitate de supraviețuire a sociologiei învățate de la Gusti în diferite instituții, deci și la cea de folclor.

Un salt și mai mare în timp și o surpriză autentică, dar rămânând în spațiul gustian: articolul Otiliei Hedeșan și interviul Cosminei Timoce despre o cercetare de după 1989 la Cornova (Basarabia), din încă R. S. S. Moldovenească. Cercetarea acestei localități se leagă, de asemenea, de numele lui Stahl. În timpul campaniei de la Cornova din 1931, Gusti, ocupat cu diferite angajamente manageriale, i-a delegat lui Henri H. Stahl organizarea și conducerea monografiei. După război, decenii întregi nu se putea vorbi despre Cornova, iar Stahl a fost primul care, în 1981, în volumul *Amintiri și gânduri*, a consacrat un capitol consistent acestei monografii de dincolo de Prut.

Dincolo de aceste trei momente, cred că și rubrica de recenzii, prin cărțile prezentate, contribuie la nuanțarea imaginii noastre despre Stahl și lumea lui. Prin acest număr dublu, ca și prin colocviul amintit, am vrut să atragem atenția asupra importanței cercetării acestui patrimoniu național și internațional pe care îl reprezintă opera și documentele activității profesorului Henri H. Stahl. Dacă o comparăm cu marea întreprindere a Sandei Golopenția privind opera tatălui ei, cea de inventariere, sistematizare, pregătire spre publicare

(și republicare) a lucrărilor de sociologie, istorie, de folclor și etnografie ale profesorului Stahl încă nici nu a fost demarată. Este timpul să înceapă.

* Colocviul virtual intitulat „De ce este greu de desenat profilul acestui savant. Henri H. Stahl la 120 ani” a avut loc în zilele de 12-13 noiembrie sun auspiciile Facultății de Științe Politice al Universității din București, organizat de lectorii Irina Nastasă-Matei și Domnica Gorovei.

Bibliography:

- Butoi, Ionuț. *Mircea Vulcănescu, o microistorie a interbelicului românesc* [Mircea Vulcanescu, a Microhistory of the Romanian Interwar Period]. Bucharest: Eikon, 2015.
- Chirot, Daniel. “Honoris Causa Reception Address: Why 20th Century Romanian Sociology and History Are Relevant Today” [Honoris Causa Reception Address: Why 20th Century Romanian Sociology and History Are Relevant Today]. *Transilvania*, no. 2-3 (2020): 101-106.
- Golopenția, Anton. *Rapsodia epistolară. Scrisori primite și trimise de Anton Golopenția (1932–1950)* [The Epistolary Rapsody: Anton Golopenția's Sent and Received Letters], vol. II. Bucharest: Editura Enciclopedică, 2010.
- Mihăilescu, Ioan, and Zoltán Rostás. *Dialog neterminat* [Unfinished Dialogue]. Bucharest: Curtea Veche, 2007.
- Rostás, Zoltán. “Monografia Drăgușului și contextul ei” [Drăguș Monography and its Context]. *Transilvania*, no. 2-3 (2020): 4-9.
- Rostás, Zoltán. *Monografia ca utopie: interviuri cu Henri H. Stahl (1985–1987)* [Monography as Utopia: Interviews with Henri H. Stahl]. Bucharest: Editura Paideia, 2000.
- Stahl, Henri H. *Tehnica monografiei sociologice* [The Sociological Monograph Technique]. Bucharest: Institutul Social Român, 1934.
- Stahl, Henri H. *Nerej: Un village d'une région archaïque. Monographie sociologique dirigée par H. H. Stahl*, vol. I–III. Bucharest: Institut des Sciences Sociales de Roumanie, 1939.
- Stahl, Henri H. *Teoria și practica investigațiilor sociale: Metode și tehnici* [Theory and Practice of Social Investigations: Methods and Techniques], vol. I. Bucharest: Editura Științifică, 1974.
- Stahl, Henri H. *Teoria și practica investigațiilor sociale: Cercetările interdisciplinare zonale* [Theory and Practice of Social Investigations: Zonal Interdisciplinary Research]. Bucharest: Editura Științifică și Enciclopedică, 1975.
- Stahl, Henri H. *Amintiri și gânduri din vechea școală a „monografiilor sociologice”* [Memories and Thoughts from the Old School of ‘Sociological Monographs’]. Bucharest: Minerva, 1981.
- Stahl, Henri H. *Eseuri critice despre cultura populară românească* [Critical Essays on Romanian Folk Culture]. Bucharest: Minerva, 1983.
- Stahl, Henri H. *Contribuții la studiul satelor devălmașe românești* [Contributions to the Study of Romanian Villages], vol. I, *Confederații de ocol, structuri teritoriale și tehnici agricole*, 2nd edition, edited by Paul Stahl. Bucharest: Cartea Românească, 1998.
- Stahl, Irina. “Ordinea locurilor în biserică Fișele de teren inedite păstrate în arhiva lui Henri H. Stahl (Drăguș, 1929-1932)” [The Order of Places within the Church – The Family Strana: Unpublished Field-notes from Henri H. Stahl's Private Archive]. *Transilvania*, no. 2-3 (2020): 46-58.
- Văcărescu, Theodora-Eliza, ed. *„Personajele acestea de a doua mână”. Din publicațiile membrilor Școlii Sociologice de la București* [‘These Secondhand Characters’: From the Publications of the Bucharest School of Sociology Members]. Bucharest: Eikon, 2018.

